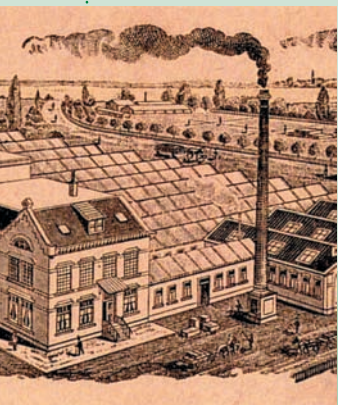

Apeldoorn

Cultuurhistorische analyse Veldhuis

Cultuurhistorische ontwikkeling van het gebied Veldhuis

Inhoud

1. Inleiding
2. Ruimtelijke Dragere
  - 2.1 Archeologie
  - 2.2 Agrarische verkaveling en de Kayersbeek
  - 2.3 Het Kanaal en het Spoor
  - 2.4 Molenstraat en Sophialaan
  - 2.5 Veldhuisstraat en Polstraat
3. Bijzondere Bebouwing
  - 3.1 Talens fabriek
  - 3.2 Nettenfabriek
  - 3.3 Kleinschalige bedrijven
  - 3.4 Scholen
  - 3.5 Woningen
  - 3.6 Welgelegenbrug
4. Kenmerken en Aanbevelingen

SAMENVATTING

Deze cultuurhistorische analyse dient als inventarisatie van de bestaande kwaliteiten en omschrijft de cultuurhistorische ontwikkeling van een stadsdeel in de context van Apeldoorn.

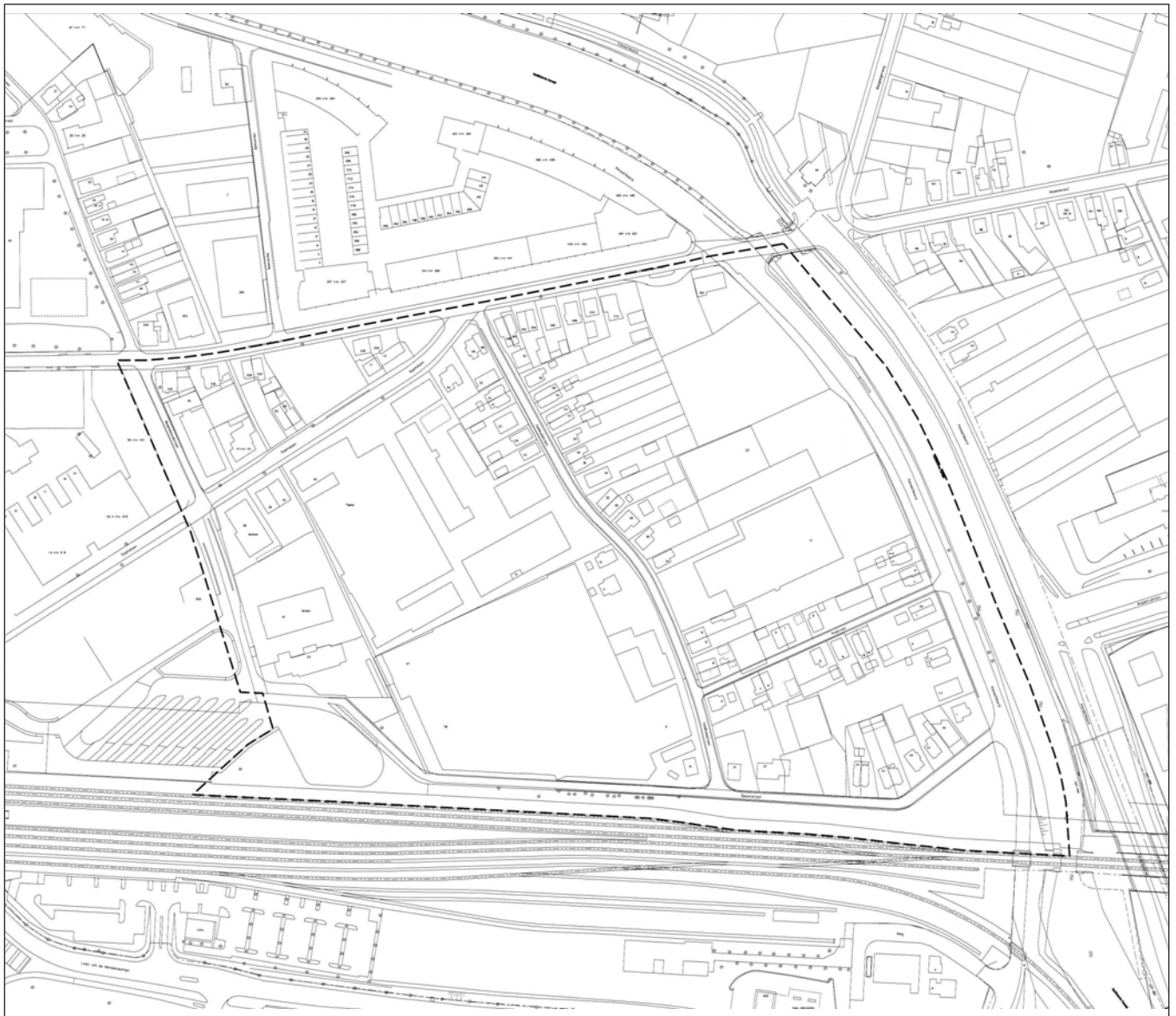
De meest ingrijpende veranderingen in dit gebied zijn gekomen ten tijde van de spooraanleg in 1875. Op basis van deze industriële stimulans vestigden de Talens- en Nettenfabrieken zich hier en groeiden uit tot forse fabrieken. Kleine nijverheid bleef echter ook doorzetten in dit gebied. Het gebied Veldhuis heeft de tweeledigheid van grootschalig industrieel gebied én kleinschalige bedrijvigheid - en heeft dit lang instandgehouden. Het gebied leefde met nijverheid en droeg bij aan de ontwikkeling van Apeldoorn. Het is van belang dat het historisch beeld zichtbaar en beleefbaar blijft in een transformerende binnenstad.

Door groei van de dorpskern in de 20ste eeuw is dit gebied onderdeel geworden van de binnenstad van Apeldoorn. Hierdoor krijgt de Veldhuisstraat een bijzondere betekenis in het ontwikkelingsverhaal van de stad: als representant van de kleinschalig woon-werk buurt, typerend voor Apeldoorn, dat zich door zette ondanks de grootschalig ingrepen daarom

heen. Het bijzondere van het gebied is dat het een perifere karakter heeft gehouden, terwijl zowel aan de westzijde (centrum) als aan de oostzijde (de nieuwe woonwijken) ontwikkelingen plaatsvonden. Het gebied heeft nog altijd een verschijningsvorm die niet in overeenstemming is met de binnenstad.

Dat het Apeldoorns Kanaal aangewezen zal worden als rijksbeschermd gezicht geeft al aan dat het historisch beeld van het kanaal belangrijk is om te behouden. Het kanaal is tevens een belangrijke historisch structuur dat dit gebied begrensd en zal in de komende jaren geprofileerd worden als recreatieve gelegenheid.

Naast het kanaal komen er veel stedenbouwkundige lijnen samen in dit gebied. De zwaarste structuren (historische landweg de Molenstraat, het kanaal en het spoor) gaven het vervolg infrastructuur van de Veldhuisstraat en de Polstraat aan. De blauwe lijnen, het kanaal en de Kayersbeek, hebben beide hun invloed gehad op de bebouwingsspatronen in de 19^e eeuw en kunnen weer een vernieuwde rol spelen in de toekomst. Het groene ondersteunde het blauwe en heeft een rol gespeeld bij het definiëren van grenzen.

Gebied Veldhuis

1. INLEIDING

Het gebied Veldhuis wordt begrensd door het Apeldoorns Kanaal, de spoorlijn, de Molendwarstraat en de Molenstraat. Het is een herontwikkelingsgebied binnen de Apeldoornse binnenstad met als basis het Masterplan *Beeldvisie Kanaaloevers: een nieuw leven in een verlaten gebied* (1994). Voor het gebied Veldhuis wordt gesproken over een nieuw 'Talensplein' op de kruising van de Molenstraat en de Sophialaan als ruimtelijk oriëntatiepunt in de zuidoostelijke binnenstad, de Molenstraat als zuidoostelijke verbindingroute voorzien van binnenstedelijke functies, het kanaal als bindend element tussen de verschillende deelgebieden van Kanaaloevers en ruimte voor wonen in het groen. De *Binnenstadvisie 2010* omschrijft dat de Kanaaloevers in het Veldhuis gebied aangekleed zullen worden als onderdeel van de Zuid-oost entree tot de binnenstad. Dit wordt bereikt door veel groen, markante gebouwen als oriëntatiepunten en een toevoeroute aan de overzijde van het kanaal. Het 'Talensplein' krijgt concreet zijn plek tussen de

Sophialaan, de Molenstraat en de opnieuw bovengrond te brengen Kayersbeek en wordt gecreëerd om evenementen een plaats te geven. Functioneel gezien valt het gebied binnen de clusters zakencentrum/onderwijs en ontspanning langs het kanaal. Tot slot is een directe verbinding of looproute tussen het ontspanningsgebied en het zakencentrum bij het station gewenst.

De hedendaagse karakteristiek van dit gebied wordt bepaald door uiteenlopende eenheden ontstaan in het verleden: groot-schalige bedrijven met binnenterreinen, forse solitaire gebouwen (de scholen) en het dorps lint van de Veldhuisstraat. Nu het gebied voor een grote transformatie staat, is het zaak om specifiek naar de cultuurhistorie en zijn kenmerken te kijken. Het historisch verhaal wordt gevolgd door aanbevelingen. Deze vloeien voort uit de belangrijkste kenmerken en geconstateerde waarden, met in achtneming van de toekomstwensen.

2. RUIMTELIJKE DRAGERS

2.1 Archeologie

Binnen het plangebied is de verwachting dat er zich archeologische sporen in de bodem bevinden zeer gering. Door de ligging aan de voet van de stuwwal is het gebied van oorsprong zeer nat geweest. De situering van de Grift en later de Kayersbeek en het Kanaal is om die reden logisch gekozen. Vanuit het oogpunt van de watermanager biedt de aanleg van een waterweg op deze locatie (op deze hoogte) de beste mogelijkheid om overtollig water af te voeren. De bodem wordt in en rond het plangebied bepaald door een dik pak zandig sediment dat in de millennia na de vorming van de stuwwal is afgezet.

2.2 Agrarische verkaveling en de Kayersbeek

De eerste kadastrale opnames van dit gebied duiden aan dat de functie van dit grondgebied voornamelijk agrarisch was. Op de kadasterkaart van 1832 zijn er vijf grote "bouwland" kavels met verspreide huizen (huis en erf clusters). De percelen zijn lang, voor de ontginning. Aan de westelijke zijde rekken zij zich dwars uit van de Kanaalbeek (de ondergrondse Kayersbeek) en aan de oostelijke zijde uit van de weg (nu Kanaal Noord). Stroken hakhout staan gedeeltelijk langs deze lijnen. Meerdere bouwlanden en omgrenzende hakhout-

percelen die het gebied structureerden waren in bezit van een heer Pol. Deze agrarische verkaveling als drager is nauwelijks meer leesbaar. Door het graven van het kanaal en de aanleg van het spoor is er wel een driehoek van de voormalig gemeenschappelijke heidegrond overgebleven (in de zuidoostelijke hoek van het gebied). Dit is de noordelijke punt van de Wormensche Mark. De kanaal- en spoorkanten hebben duidelijk aangebrachte verhogingen ten opzichte van de mark. Hierdoor krijgt de driehoek ook nu een sterk gestalte.

Kadastrale opname 1832

Apeldoorn 1850

De Kayersbeek, later vernoemd naar de Keyertsmolen, voedde in de 19^e eeuw het kanaal reeds vóór de zuidelijke verlenging en heette daarom de Kanaalbeek. In dit plangebied was de beek structuurgevend voor de verkaveling en enigszins voor de bebouwing. Een paar huizen stond juist aan de beek. De oorspronkelijke loop van de beek is nog zichtbaar. Er staat een aantal oude bomen langs de rooiliijn.

2.3 Het Kanaal en Spoor

De verlenging van het Apeldoorns Kanaal, vanaf de huidige Deventerbrug tot Dieren, begon in 1858 en werd afgerond in 1884. Dit deel van het kanaal maakte geen onderdeel uit van het havengebied en heeft daarom een natuurlijk profiel en groene kades.

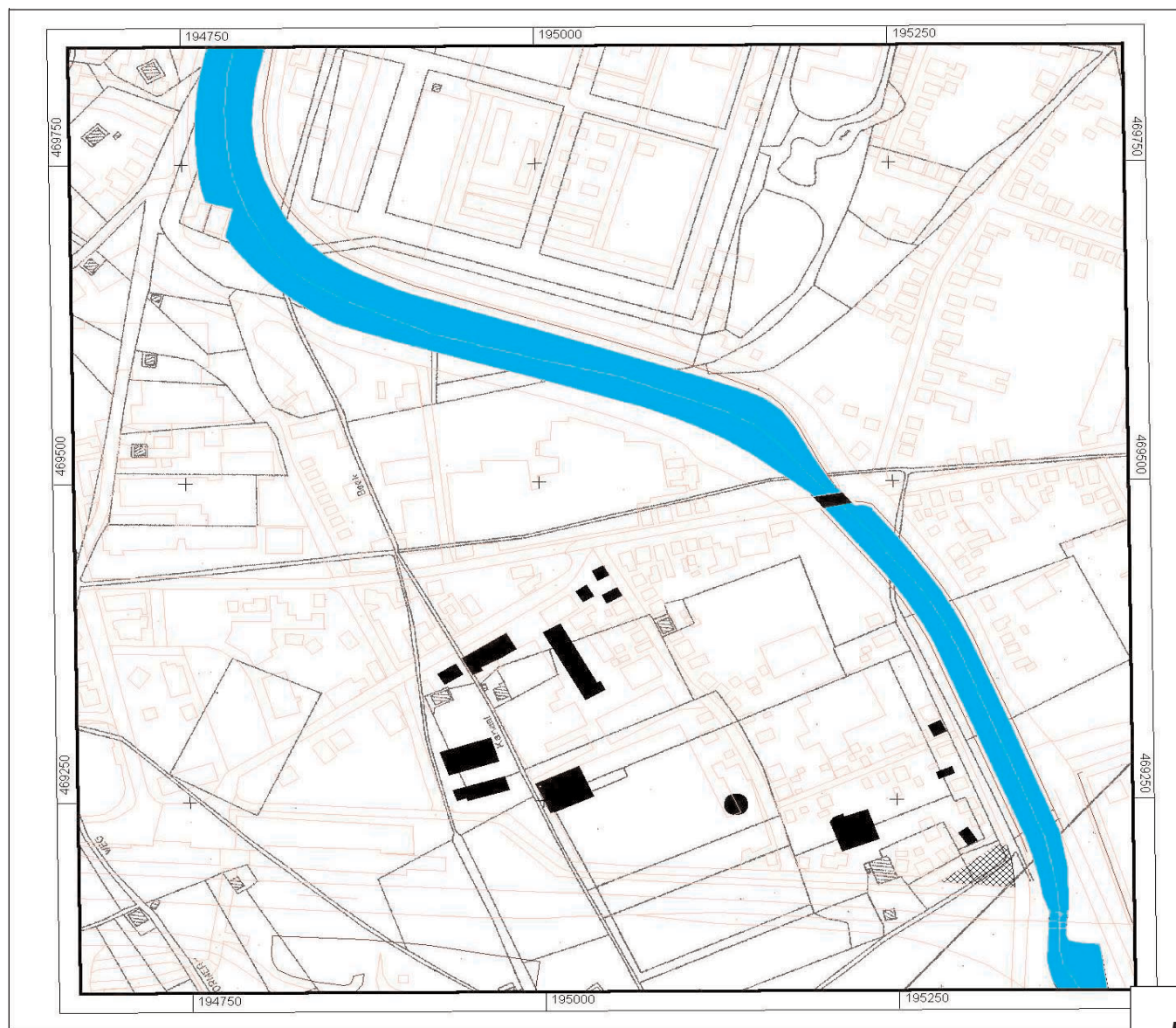
De spoorlijn, die het kanaal kruist, werd aangelegd in 1875. Samen vormen het kanaal en de spoorlijn de meest leidende

Spoorstraat en Spoor

dragers, en ook barrières van dit gebied. Door de aanleg van het spoor, nog meer dan van het kanaal, kreeg dit gebied een nieuwe industriële stimulans. Het spoor maakte Apeldoorn onderdeel van een handelsroute, waardoor het dorp opengesteld werd voor industriële ontwikkelingen. De nabijheid van twee uitstekende transportroutes waren goede redenen voor bedrijven om zich juist in dit gebied te vestigen.

Kaart 1832 met huidige bijzondere bebouwing

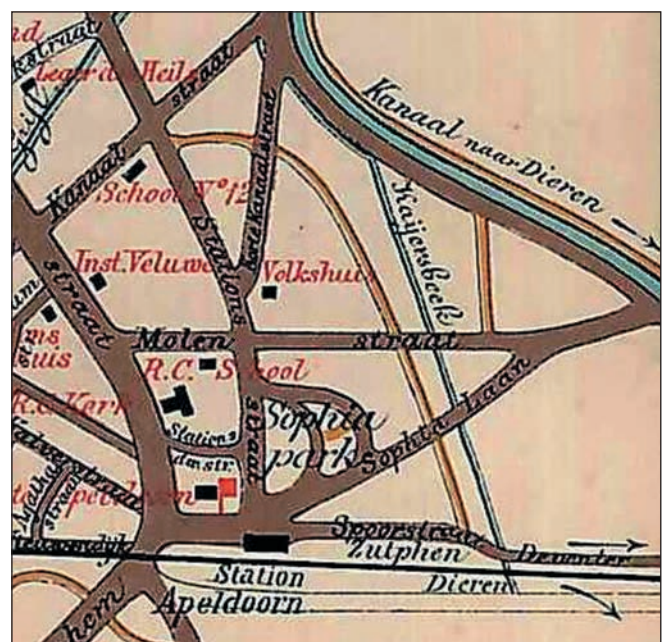

Kadastrale opname 1882

De Spoorstraat, pal naast de spoorlijn, was in eerste instantie de voorkant van de kleine Nettenfabriek. Met uitzondering van een aantal huizen heeft het tegenwoordig een achterkant uitstraling. De straat wordt eerder ervaren als overloop van de spoorlijn dan als zelfstandige straat.

2.4 Molenstraat en Sophialaan

De Molenstraat is van oorsprong een landweg tussen de Dorpsstraat en de heidegronden van het buitengebied. Het heeft tegenwoordig een sterk doorlopend karakter, wat door de recente bebouwing geaccentueerd wordt. De Molendwarsstraat was tevens een korte landweg parallel aan de Kanaalbeek en boog zich naar de Stationsstraat toe. Als nevenroute had het een duidelijke verhouding met de beek.

Wandelkaart uit 1895

De Sophialaan

bebouwing in het park en langs de Sophialaan, die de straat toen vorm heeft gegeven, is nagenoeg verdwenen. Ingrepen van verschillende periodes en een slechte straatprofiel zorgen thans voor een rommelige indruk dat de enkele bijzondere bebouwing geen eer aan doen.

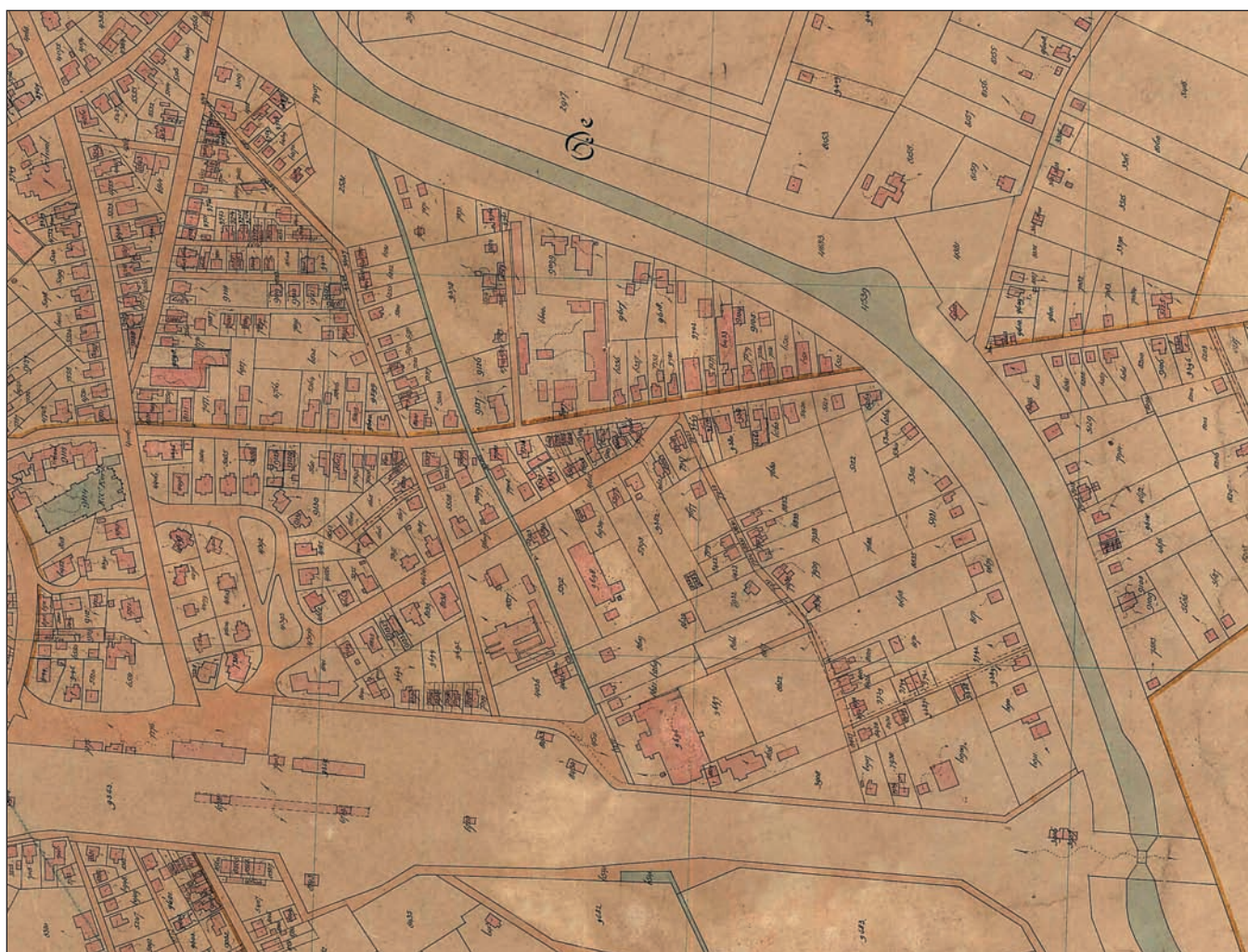
2.5 Veldhuisstraat en Polstraat

Het tracé van de Veldhuisstraat is tot stand gekomen

De Sophialaan sluit schuin op de Molenstraat aan en is tot stand gekomen tijdens de dorpsuitbreidingen aan het begin van de 20e eeuw. Het Sophiapark werd ter hoogte van het station aangelegd als onderdeel van de parken. In de huidige situatie is hier niets meer van terug te vinden. De villa-

rond 1890 vanwege de perceelgrenzen van bouwlanden, waarlangs mogelijk ook een zandpad liep. Hoewel de bocht in de straat waarschijnlijk is ontstaan door de samenstelling van de perceelgrenzen aldaar, is een smalle knik of bocht karakteristiek voor aangelegene (dwars)straten in Apeldoorn. Dit is bijvoorbeeld ook te vinden in de Apeldoornse straten de Griftstraat, de Van Kinsbergenstraat en de Marktstraat.

Kadastrale opname 1910

Veldhuisstraat

De dorpse lintbebouwing heeft vorm gekregen in de vroeg 20ste eeuw en het beeld van deze tijd is vrij gaaf bewaard gebleven. Het straatbeeld wordt gevormd door op de straat gerichte, vrijstaande bebouwing, grindbermen en smalle, ondiepe voortuinen soms omkaderd door hekwerken. Deze vormgeving is typerend voor Apeldoornse straatbeelden. De langgerekte achtererven van de Veldhuisstraat is tevens een karakteristiek van het dorp Apeldoorn.

Hoewel de dorpse bebouwing het wel doet vermoeden, was de Veldhuisstraat geen doorlopend lint dat gekruist werd door de spoorlijn. Het onderzoeksgebied heeft geen duidelijk verband met gronden ten zuiden van de spoorlijn. Wel waren bestaande erfgronden en hakhout lijnen schuin doorbroken en werd de beek overkluisd.

De Polstraat is aangelegd langs de rand van een vroegere kavelgrens. Het bijzonder smalle dwarsstraatje wordt tevens getypeerd door vroeg 20ste eeuwse arbeidershuisjes in een dorpse structuur. Kleinschalige woningen, ligusterhagen en ijzeren hekken om de smalle voortuinen geven de bekende dorpse sfeer. De Polstraat legt de verbinding tussen het Kanaal en de historische industrieterreinen, met de schoorsteen in de zichtas van de straat.

Polstraat

Talens aan de Sophialaan

3. BIJZONDERE BEBOUWING

3.1 Talens verffabriek (Sophialaan 46)

Het uit 1927 daterende hoofdgebouw van de Talensfabriek heeft duidelijk architectonische waarde en is een beschermd

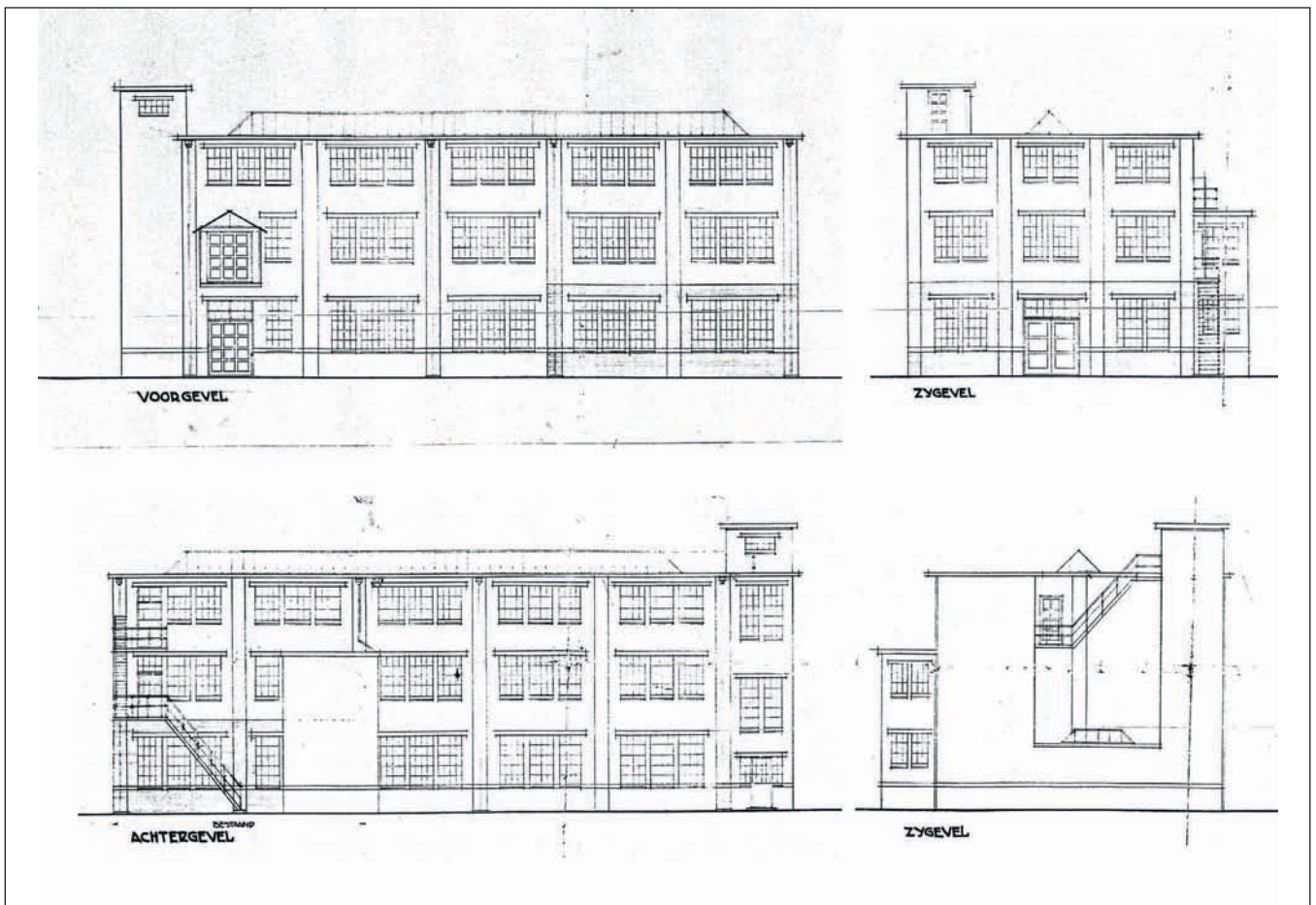

gemeentelijk monument. Het vertoont de sculpturale kenmerken van de Amsterdamse School en door zijn brede horizontale daklijst, de invloed van Amerikaanse architect F.L.Wright. De expressieve gevel van het Talensgebouw is een inspirerend voorbeeld van harmonieuze samenhang tussen architectuur en beeldhouwkunst.

Reeds vóór 1927 was Talens een groot complex. Het eerste Talensgebouw (ca. 1880), waarin het bedrijf begon, is nog steeds aanwezig, weliswaar ingepakt als onderdeel van de werkruimte achter het hoofdgebouw. Dit villaatje was gesitueerd aan de beek. Onder de daklijst was de tekst *Talens & Co.* geschilderd, enigszins bijzonder omdat huisnamen in die tijd naar rust en vrede verwezen en niet bedrijvigheid (denk aan de Parken buurt).

Het eerste Talens pand

Talens 1934 uitbreiding

Talens met de Kayersbeek rechts.

In 1934 heeft uitbreiding plaatsgevonden in de vorm van een nieuw complex op het terrein. Ontworpen door G.W. van den Beld, die in de naoorlogse periode ook veel kwaliteit heeft gerealiseerd in Apeldoorn, is dit pand bijzonder modern voor die tijd. Het ontleent zijn karakter aan het hoektorentje, de zakelijke architectonische stijl en veel daglicht toetreding. De inktafdeling werd verbonden met het hoofdgebouw door een loopbrug op de eerste verdieping.

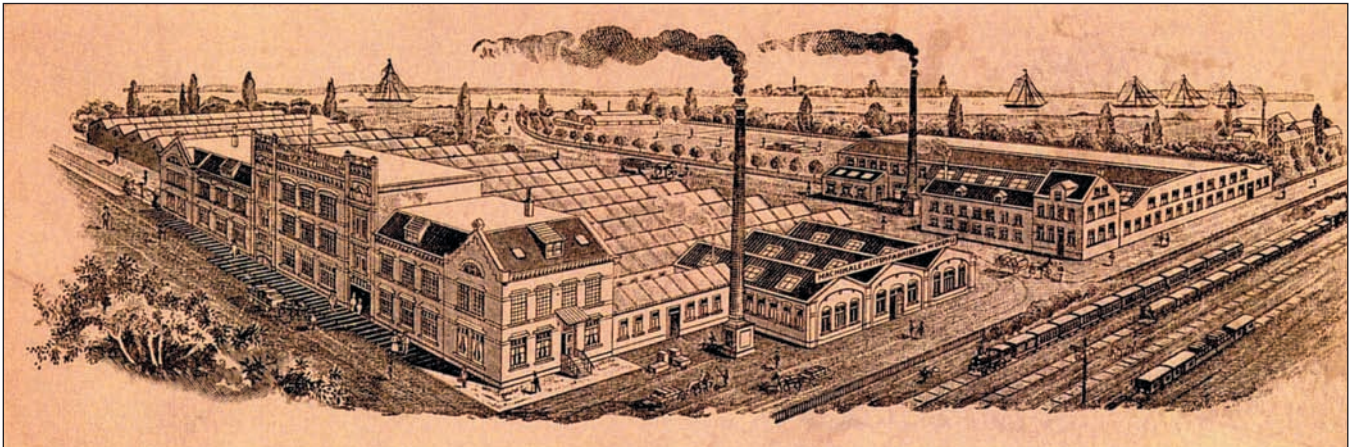
Bij elk vroeg industrieel bedrijf hoort een schoorsteen. Dit gold ook voor Talens, maar deze werd in 1989 gesloopt. Het stond op het midden van het terrein, nabij de zuidwest hoek

Talens

van het grote inktcomplex. De sheddaken die ook als bijbehorend onderdeel kunnen beschouwd worden, stonden in een rij langs de lijn van de beek.

Het Nettencomplex

de (aangekochte) voormalige agrarische kavels. De oriëntatie van het groeiende complex verschoof naar het stationsgebied, oftewel de stadskant.

Het succes in het maken van netten voor Zuiderzee vissers is af te lezen aan het grandioze gebouw uit 1907, dat is afgebrand in de jaren '60. De verantwoordelijke architect A. van Driesum is bekend van diverse chalet-stijl villa's in de Parken, een aantal winkelpanden in de Hoofdstraat, het weeshuis Berghorst aan de Loseweg en de Julianatoren. Zijn stijl met Jugendstil detaillering en veel siermetselwerk elementen, was typerend voor de bouwkundige ontwikkelingen rond de eeuwwisseling. In 1954 kreeg architectenbureau J.A. en C.A.W. Heuvelink de opdracht om een uitbreiding te ontwerpen. Dit werd gedaan in een stijl overeenkomstig met het hoofdgebouw van Van Driesum, doch soberder. Het is dit gebouw dat nog aanwezig is. Opvallend is dat de dragende constructie waarop de sheddaken rusten (van dit gebouw en de oude fabriekshal) bestaat uit een 30-tal solide gietijzeren zuilen van Dorische orde.

Nettenfabriek, onderdeel van de Jaren '50.

Nettenfabriek, 1883

Nettenfabriek, 1907

3.2 Nettenfabriek

De Nettenfabriek (Spoorstraat 27-29) begon net als Talens in een klein kantoorpand met twee nettenmachines op deze locatie in 1883. Al snel breidde de fabriek zich uit. In het tweede decennium van de 20ste eeuw was het een werkgever voor meer dan 400 arbeiders. De uitbreidingen van fabrieksgebouwen voor de machinale nettenfabriek van Von Zeppelin & Co. (thans Ansa) vond plaats op basis van de lijnen van

Koetshuis van Nettenfabriek, thans garage

Verdere onderdelen van het complex zijn de schoorsteen, de loodsen en het koetshuis. De naoorlogse schoorsteen verving een kleinere schoorsteen naast het hoofdgebouw. Het fungeert als de meest prominente landmark in dit gebied. De omliggende naoorlogse loodsen drukken tevens een forse stempel op het gebied. De directeurswoning is verdwenen maar het architectonische vergelijkbare koetshuis uit 1912 staat er nog en huisvest een autobedrijf.

Nadat het oorspronkelijke hoofdgebouw afbrandde kreeg de Nettenfabriek in de jaren '60 een volledig nieuw gezicht. Dit heeft het aanzicht van de Nettenfabriek in zijn omgeving sterk veranderd. De architectonische kenmerken en materiaal keuzes van die tijd zijn duidelijk maar overstijgen de gemiddelde kwaliteit niet.

Van belang bij beide grootschalige industrieterreinen is (of was) de aanwezigheid van een gedecoreerde en sprekende gevel; bij Talens gericht op de Sophialaan en bij de Nettenfabriek op het voorplein richting station. Met de stichting en ontwikkeling van deze Apeldoornse bedrijven deden fabrieken hun intrede in een gemeenschap die zich voorheen bezig hield met de landbouw en het waterrad.

De fabrieken hadden diep in de traditionele economische structuur van Apeldoorn ingegrepen. In het laatste kwart van 19^e eeuw nam het belang van de landbouw af. De overgang van het agrarische naar de industrialisatie bracht een bepaalde dynamiek in de Apeldoornse economie en samenleving (onder andere de arbeidersbeweging van ca.1892 die voor verbeterde werkomstandigheden en uurlonen zorgde). De Nettenfabriek en Talens vormden een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid, en zetten Apeldoorn op de kaart als een gemoderniseerde gemeente, met internationale succesvolle producten.

Het naoorlogse complex

Spoorstraat 49

3.3 Kleinschalige bedrijven

De bedrijfsarchitectuur van de kleinere ondernemers was eenvoudig. Spoorstraat 49, sigarenfabriek 'Havana Blossom', had een mooie representatieve gevel dat nu ontkracht is door de latere kozijnen en slecht onderhoud. Veldhuisstraat 35, een kartonnagefabriek, kreeg na brandschade in 1938 een meer traditioneel zadeldak. Beide zijn goede voorbeelden van kleinere bedrijfspanden.

De combinatie wonen en werken karakteriseerde de Veldhuisstraat, ook nu nog. Andere mogelijke bedrijven waren onderdeel van de woningen (hiervoor werd de schuur gebruikt). Kleinschalige nijverheid was lang typerend voor de bredere Apeldoornse economie omdat een handvaardige gemeenschap en de waterkracht van de sprengen tot kleinschalige productie leidden. Wat dit gebied interessant maakt, is de aanwezigheid van beide soorten nijverheidsstimulators: beek en kanaal; de beek voor kleinschalige productie en het kanaal voor de grootschalige aanpak van productie en distributie.

Veldhuisstraat 35

St. Gerardus Majella M.U.L.O., 1919

3.4 Scholen

St. Gerardus Majella (Molendwarstraat 61)

De voormalige basisschool en M.U.L.O. dateert uit 1919 en heeft een latere uitbreiding. Dit gebouw is tot stand gekomen onder één bouwvergunning met de onderwijzerswoningen aan de Sophialaan. Ontworpen door Janssen Schrakamp (uit Hengelo), het is een sobere uitwerking van de Jugendstil met enkele sierlijke gemetselde details. Het is gaaf bewaard gebleven, met uitzondering van de kozijnen en het geverfde metselwerk. Bouwkundig is het in goede staat en het huisvest thans een Islamitische vereniging.

Saxion Hogeschool (Spoorstraat 23)

De voormalige R.K. jongensschool is een jaar later gebouwd door dezelfde architect. Gerestaureerd in 2002, de Saxion-school toont een minder imponerende hoofdentree en richt zijn gezicht op zijn speelplein. Het staat enigszins apart, in stijl en positionering, van het ensemble ontworpen door Janssen Schrakamp. Samen met de brede gevel van de Nettenfabriek boetzaal vormen zij een sterke gevelwand richting het busstation.

Het voormalige R.K. jongensschool uit 1920, thans Saxion

Veldhuisstraat 12

3.5 Woningen

De Veldhuisstraat heeft de hoogste concentratie woningen, met zowel enkele als dubbele woningen uit de vooroorlogse periode. De vrijstaande arbeiderswoningen hebben alle meerdere bebouwing op hun achterterrein. Tussen de Sophialaan en Molenstraat zijn er nog enkele restanten geallieerd aan het villabuurtje Sophiapark.

De Molenstraat

Sophiapark aan het begin van de Sophialaan

Sophialaan 38-40

De karakteristieke dubbele onderwijzerswoning is tegelijkertijd gebouwd met de M.U.L.O. in 1919. Soortgelijke detaillering maakt de verwantschap duidelijk. Het is een voor Apeldoorn niet veel voorkomend type. De markante hoofdvorm en sobere Jugendstil vormgeving zijn vaker te vinden in Arnhem. De hoog-opgaande voorgevels met mansardevormige topgevels en de smalle tuin, geven een stedelijke inrichting van dit gebied aan. Het pand is opgenomen in het landelijke Monumenten Inventarisatie Project (inventarisatie ter beoordeling van rijksmonumenten voor de periode 1850-1940) op basis van zijn architectuurhistorische waarde. Het is buiten de selectieprocedure gevallen, maar heeft niettemin waarde voor het Apeldoornse straatbeeld.

Sophialaan 38-40

Sophialaan 62-66-68

Sophialaan 62 en 66-68

Deze panden zijn twee soortgelijke types woningen. Samen vormen zij een gevel die stapsgewijs terugspringt ten opzichte van de diagonaal lopende Sophialaan. Het hoekpand vormt een accent op het punt waar drie wegen samen komen (Sophialaan, Veldhuisstraat en Molenstraat). Deze positie wordt verder versterkt door de bijzondere vormgeving van de woning: een prominente mansarde kap op het uiterste punt, die

tevens de aanleiding geeft voor de lintbebouwing in de Veldhuisstraat.

Polstraat 11- Kanaal Noord 9

Polstraat 11 - Kanaal Noord 9

Dit is van oorsprong één woning. De arbeiderswoningen in de Polstraat en Veldhuisstraat hebben opvallend veel decoratieve details. Samen met het naastgelegen jaren '30 (Kanaal Noord 10) huis zijn deze twee panden goede representatieve voorbeelden van de woongeschiedenis aan dit stuk kanaal.

Hefbrug bij Welgelegen, 1954

Kanaalzijde

De woningen aan het Kanaal zijn alle vrijstaande gebouwen van diverse bouwstijlen. Er heerst geen uniformiteit in de bebouwing, behalve dat ze niet meer dan twee lagen hebben en dat ze op het Kanaal zijn georiënteerd.

Het eenvoudige **Kanaal Noord 5** is de laatste resterende bebouwing die de oude agrarische situatie weergeeft. Teruggelegen van de straat en op lagere grond geeft zijn situering de oude weg aan die vóór de aanleg van het Kanaal. Het oorspronkelijke gebouw stamt vermoedelijk uit de periode 1850-1870.

3.6 Welgelegenbrug

De Welgelegenbrug is een gemeentelijk monument en is gekoppeld aan de brugwachterswoning (thans restaurant). Deze brug, geopend in 1954, werd beschouwd als lang verwachte oplossing voor de slechte ontsluiting van Apeldoorn-oost. Eerdere bruggen werden in 1940 en 1945 opgeblazen. Zijn hefconstructie met de benodigde vier stevige pijlers is uniek voor Apeldoorn. Vanwege zijn vormgeving en de omliggende laagbouw heeft het object altijd een prominente uitstraling gehad. De verticale kracht van de brug wordt dan ook ontleend aan de ruimte eromheen. Renovatieplannen voor de Welgelegenbrug zijn in ontwikkeling en zullen goed aansluiten op de Molenstraat.

4. KENMERKEN EN AANBEVELINGEN

De cultuurhistorie sluit ontwikkeling niet uit, maar ondersteunt de transformatie door herkenbaarheid in het proces mee te laten spelen. Hieronder de visie op het gebied Veldhuis vanuit de cultuurhistorie, met oog op de toekomst.

KENMERKEN	AANBEVELINGEN
<p>Algemene industriële karakter van gebied wordt gekenmerkt door</p> <ul style="list-style-type: none"> • De representatieve gezichten van de bedrijven Talens en de Nettenfabriek (expressief en/of imponerend). • Een resterende schoorsteen. • Uitgebreide bedrijfsruimtes met besloten binnenwerelden. • Diverse typen loodsen. Sheddaken zijn beleefbaar in het interieur. 	<p>Nieuwbouw geïnspireerd door karakteristieke industriële elementen.</p> <p>Laat de schoorsteen een spannend element zijn in de omgeving: houdt de ruimte eromheen vrij van hoge bouwwerken, rekening houden met zichtlijnen, vooral vanaf het kanaal.</p> <p>Herbestemming van een aantal loodsen.</p>
<p>Talensfabriek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monumentaal hoofdgebouw. • Fabrieksuitbreiding gekenmerkt door gestapelde hoogbouw; kenmerkende uitbreiding. • Binnenterrein gevormd door diverse gebouwen; binnenterrein fungeert als schanierpunt tussen de gebouwen. 	<p>Het levendige karakter van de gevel kan inspiratie zijn voor het beoogde Talensplein en omgeving. Een stedelijke wand aan de Sophialaan (ook ten oosten van hoofdgebouw) kan versterking geven aan de straat en de beslotenheid van het binnenterrein. Eist een gevoelige aansluiting op het monumentale hoofdgebouw.</p> <p>Herbestemming van de jaren '30 loods (als loft) staat voorop. Invulling van terrein baseren op de karakteristieken van de industriële elementen.</p>
<p>Nettenfabriek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schoorsteen is landmark. • Sheddaken. • Sprekende gevel van boetzaal (uitbreiding). • Bedrijfsgezicht georiënteerd op voorplein (busplein); vormt een 'L' samen met school. 	<p>De essentie van het Nettenfabriek behouden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de schoorsteen als landmark • oriëntatie op stations-/busplein en met indrukwekkende architectuur • herbestemming van loods (met gevel op beek); biedt diversiteit aan 'loft' aanbod • behoud en hergebruik van de gietijzeren kolommen, b.v. inpassen als colonnade bij een commerciële plint in nieuwbouw.
<p>Dorpse uitstraling van de Veldhuisstraat</p> <ul style="list-style-type: none"> • vrijstaande arbeiderswoningen • grindbermen • voortuintjes • interactie met Molenstraat (meer dan Spoorstraat) 	<p>Behoud van dit tracé met zijn bebouwing, grindbermen en voortuintjes staat voorop.</p> <p>De straat niet afsluiten als eilandje maar integraal onderdeel maken van gebied, d.w.z. aansluiting op Molenstraat en Spoorstraat houdt rekening met het bestaan van de Veldhuisstraat.</p> <p>Sophialaan 66-68 (stedenbouwkundig het sterkst) deel uit laten maken van Veldhuisstraat omwille van een begrijpbare overgang.</p> <p>Gebruik maken van hoek Molenstraat-Veldhuisstraat om zichtlijn op b.v. het laagste deel van de nieuwbouw Molenstraat uit te laten komen.</p>

KENMERKEN

AANBEVELINGEN

Polstraat

- karakteristiek beeld van een smal dwarsstraatje
- zichtlijnen op schoorsteen én ABN-AMRO toren (overzijde kanaal)

Een nauw pad van het kanaal naar het binnengebied, in de geest van de Polstraat verdient aanbeveling. Vooral de lange zichtlijn op schoorsteen in ere houden. De route kan vormgegeven worden door kunst- of bouwwerken. Van belang is dat het wordt vormgegeven door kleinere eenheden, desgewenst op een stedelijk manier.

Sophialaan 38-40

Architectonisch bijzonder, stedelijk karakter industriële aanzicht van het kanaal.

Behoud. Past goed in de stedelijke wand. Van belang is dat het Talensgebouw niet een eenzaam relict in het straatbeeld wordt. Dit pand geeft een goede balans.

Welgelegenbrug

Cruciale schakel tussen oost en west.

Deze naoorlogse brug is beeldbepalend voor het industriële aanzicht van het kanaal.

Belangrijk is dat de Welgelegenbrug een accent blijft in zijn omgeving, vooral ten opzichte van de hogere stedelijke bebouwing (oriëntatiepunten) gepland aan de Kanaaloevers. De brug heeft enige ruimte nodig in zijn omgeving om een prominente situering te waarborgen. Dit is te bereiken door verlichtingseffecten en door de bebouwing niet te dicht op de brug te laten komen. Goede verhoudingen tussen schaal en afstand noodzakelijk. Als een extra brug wenselijk wordt in dit gebied, dit koppelen aan de spoorbrug.

Scholen

Karakteristieke architectuur met schoolpleinen.

Scholen met onderwijzerswoning vormen gezamenlijk een historisch verhaal.

Beide zijn in goede bouwkundige staat, hoewel de voormalige RK school St Gerardus Majella aan vernieuwing toe is. Deze is goed te herbestemmen en vertegenwoordigt zowel een zekere kapitaal als een deel van de historie van scholen in Apeldoorn. De gerestaureerde Saxionschool heeft reeds een afgeschermd plein. Aanbeveling is om dit plein ook als groter voorplein te beschouwen en de beek ook in deze context tot bijzondere uiting laten komen.

Historische loop van de **Kayersbeek** is nog leesbaar door het vele groen.

Vroeger gaf het structuur aan de bebouwing en was het een levensader voor het agrarisch gebied en het kanaal.

Uitgangspunt in de Kanaaloevers plannen is herstel van de Kayersbeek. Het wordt gezien als bijzonder motief dat kan bijdragen aan het beoogde kleinschalige en specifiek Apeldoornse karakter van dit nieuwe stuk binnenstad en als bijzonder wandelroute tussen kanaal en Talensplein.

Aanbevelingen omtrent de beek zijn:

- Terugbrengen als natuurlijke ader tussen de verstedelijking door.
- Bebouwing of aandacht continue op de beek gericht is niet wenselijk. De beek heeft het kanaal gevoed en niet een watermolen gediend in dit gebied. Zijn positie is onderdanig aan het Kanaal maar draagt wel bij aan het ademen van dit gebied.
- Wisselwerking tussen openlijke beekdelen en het beleefbaar maken op subtiele manier.
- Aandachtspunt is hoe water Talensplein kan verrijken. Waterloop zal hier sterke groene elementen nodig hebben (b.v. hoge bomen).
- Een nauwe loop tussen het Talensgebouw en naastgelegen stadswoning (de oorspronkelijke loop) past goed in het thema 'verborgen plekken' in de Visie Kunsttoepassingen.

KENMERKEN

AANBEVELINGEN

Kanaalbebouwing

- richt zich op de weg langs het kanaal
- heeft geen uniformiteit, bestaat uit diverse eenheden
- neemt afstand van het kanaal, ingevuld door groen (er was hier geen kade)

Geprojecteerd hier zijn een landmark t.b.v. de entreefunctie en een brede parkzone.

- Bebouwing erkent het kanaal maar heeft geen directe interactie daarmee.
- Bebouwing zou onderscheidend (schaal en vormgeving) moeten zijn van aanpak van de overkant. (De vier soortgelijke flatgebouwen op een rij heeft een relatie met de tuinaanleg van Welgelegen, maar heeft niets te maken met dit stuk kanaal).
- Dit is het enige grootschalige industriegebied nog aanwezig in het Apeldoorns centrum. Gebruik dit als inspiratie (b.v. industriële details zoals sheddaken en schoorstenen).
- Groen van de kanaaloevers continuïteit geven met Kanaal Zuid.

Driehoek van de voormalige mark.

De verhogingen van kanaal en spoor maken duidelijk dat deze lijnen aangebrachte infrastructures zijn.

Als laatste restant van de voormalig agrarische functie verdient deze driehoek handhaving en aandacht. Een speelse wegaanleg en een groene plek met b.v. een kunstuiting zijn mogelijkheden.

Samenstelling:

Dianna Beaufort

Bouwtoezicht en Monumenten

Gemeente Apeldoorn

Juli 2004

Foto's: Team Archeologie en Monumenten en Apeldoorns Archief

Grafische vormgeving: Felua-groep

Bronvermelding

A.L. Des Tombe, *Nijver Apeldoorn*. Apeldoorn, 1977.

R.M. Kemperink, *et.al.*, *Geschiedenis van Apeldoorn*. Zutphen, Walburg Pers, 1993.

Bruno Tideman, *Apeldoorn en zijn opkomst. Herinneringen van Bruno Tideman 1837-1885*. (1885)

Jublieum boek, *Mechanische Netzfabrik und Weberei A.G. voormals Von Zeppelin & Cie., Apeldoorn (Holland) 1883-1913*, 1913

Koninklijke Talens, *50-jarig bestaan Talens & Co. Jubileumuitgave Tijdingen*, 1949.

Monumenten Advies Bureau. *Inventarisatie waardevolle bebouwing en structuren*. 1992.

Diverse kadastrale kaarten en bouwvergunning dossiers in het Gemeente Archief

